

УДК: 330: 339.543 (477)

ЮДІН С.В.,
аспірант кафедри економічної теорії
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

ВПЛИВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НА ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА РЕАЛІЇ УКРАЇНИ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню особливостей і тенденцій використання монетарних інструментів Національним банком України для досягнення впливу на інфляційні процеси в вітчизняній економіці, зокрема у час світової кризи 2008–2009 рр. та посткризовий період. Показано, що ці інструменти виявилися недостатньо дієвими як щодо стимулювання реального сектору, так і стосовно забезпечення цінової стабільності у вітчизняній економіці. Розглянуто зарубіжний досвід використання монетарної політики. Запропоновано низку практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності використання монетарних інструментів стабілізаційної політики у вітчизняній економіці.*

Ключові слова: монетарні інструменти, стабілізаційна політика, центральний банк, норма обов'язкового резервування, операції на відкритому ринку, обмінний курс.

Юдин С.В., аспирант кафедры экономической теории Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова

ВЛИЯНИЕ МОНЕТАРНОЙ ПОЛИТИКИ НА ИНФЛЯЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ: МИРОВОЙ ОПЫТ И РЕАЛИИ УКРАИНЫ

***Аннотация.** Статья посвящена исследованию особенностей и тенденций использования монетарных инструментов Национальным банком Украины для достижения влияния на инфляционные процессы в отечественной экономике, в частности в ходе мирового кризиса 2008-2009 гг. и посткризисный период. Показано, что эти инструменты оказались недостаточно эффективными как по стимулированию реального сектора, так и по обеспечению ценовой стабильности в отечественной экономике. Рассмотрен зарубежный опыт использования монетарной политики. Предложен ряд практических рекомендаций, направленных на повышение эффективности использования монетарных инструментов стабилизационной политики в отечественной экономике.*

Ключевые слова: монетарные инструменты, стабилизационная политика, центральный банк, норма обязательного резервирования, операции на открытом рынке, обменный курс.

Yudin S.V., Postgraduate of department of economical theory National Pedagogical Dragomanov University

INFLUENCE OF MONETARY POLICY ON INFLATION: WORLD EXPERIENCE AND REALITIES OF UKRAINE

***Abstract.** The article investigates the characteristics and trends in the use of monetary instruments the National Bank of Ukraine to achieve impact on inflation in the domestic economy, particularly in the global crisis of 2008-2009 and post-crisis period. It is shown that these tools were not sufficiently effective as to stimulate the real sector, and for ensuring price stability in the domestic economy. Also was considered the foreign experience of using monetary policy. Was suggested a number of practical recommendations aimed at improving the efficiency of monetary policy instruments of stabilization in the domestic economy.*

Keywords: monetary instruments, stabilization policy, the central bank, the rate of mandatory reserves, open market operations, exchange rate.

Постановка проблеми. Ринкова економіка та її розвиток характеризується хвилеподібною динамікою економічної активності, що ускладнює досягнення сталого економічного зростання і підтримання макроекономічної стабільності національної економіки. Різке загострення кризових явищ у більшості розвинених економік світу і спричинене цим посилення амплітуди економічних коливань у 2008–2009 а також інфляція у 2014-15 роках в Україні підвищили увагу до формулювання ефективної системи заходів стабілізаційної політики.

Складна соціально-економічна ситуація, яка склалася в Україні, підтверджує, що потенціал традиційних монетарних механізмів та інструментів не завжди є достатнім для того, щоб сформулювати адекватну відповідь на нові виклики. За таких умов центральні банки багатьох країн світу перебувають у пошуку нових монетарних методів регулювання та інструментів, які б максимально враховували специфіку тієї чи іншої країни. Оскільки монетарний інструментарій є одним із найважливіших важелів впливу держави на економічні процеси у ринковій економіці, це зумовлює особливу увагу до дій центрального банку, спрямованих на забезпечення стабільного функціонування національної економіки.

Фундаментальні теоретичні основи дослідження системи і механізмів монетарного регулювання економіки закладені у працях класиків економічної науки А. Гансена, Р. Гарода, Дж. Гікса, Дж. М. Кейнса, Р.

Лукаса, М. Фрідмана та ін. Вагомий вклад у вивчення цієї проблематики сьогодні вносять відомі зарубіжні вчені Р. Баро, Б. Бернанке, О. Бланшар, М. Гудфренд, С. Денізер, М. Вудфорд, А. Зіденберг, П. Кехо, К. Кроу, Ф. Мишкін, С. Моїсеєв, Е. Мід, С. Самнер, В. Чарі та ін. Динаміку процесів у монетарній економіці та різні аспекти використання монетарних інструментів стабілізаційної політики активно досліджують відомі вітчизняні вчені Г. Азаренкова, Н. Атамась, О. Береславська, О. Ватаманюк, Т. Вахненко, О. Вовчак, А. Гальчинський, В. Гесць, Н. Гребеник, А. Гриценко, О. Дзюблюк, В. Козюк, Т. Кричевська, С. Лобозинська, І. Лютий, В. Міщенко, С. Панчишин, О. Петрик, Р. Пустовійт, І. Радіонова, С. Реверчук, М. Савлук, В. Шевчук та інші.

Метою дослідження є дослідити вплив монетарної політики на інфляційні процеси в Україні та світі.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- відстежити еволюцію поглядів на монетарну політику;
- з'ясувати особливості монетарної політики в Україні;
- проаналізувати процес становлення монетарного інструментарію Національного банку України;
- дослідити роль монетарних інструментів НБУ у боротьбі з інфляційними процесами в Україні та їх взаємодію з іншими знаряддями стабілізаційної політики;

Викладення основного матеріалу. Цінова стабільність є найголовнішим об'єктом регулювання кожної країни з ринковою економікою. Адже не стільки важливо який є обмінний курс національної валюти, скільки її купівельна спроможність. Саме рівень цін в країні визначає національний добробут та можливості до інвестицій та заощадження. В часи перехідних економік (країни бывшего соціалістичного табору) для регулювання інфляції в основному застосовувалися адміністративні методи, у той час як ринкова економіка не передбачає прямого втручання держави в процес формування цін в країні. Починаючи з 60-х рр. ХХ ст. все більше країн надають перевагу використанню монетарних методів регулювання інфляції і на сьогодні саме монетарні інструменти є головним засобом управління ціновою стабільністю в країні. А. Ускенбаєва наголошує, що у світовій практиці використовують три основні інструменти монетарної політики, спрямовані на регулювання грошової маси і ставки відсотка: резервні вимоги, ставка рефінансування та операції на відкритому ринку [1; 2; 3].

Економічний інструментарій макроекономічного регулювання включає державний бюджет з його податками та видатками, гроші, кредит та ін. Нині економісти в своїй більшості виділяють два основні види економічного інструментарію. Це фіскальна та монетарна політика - як основні економічні знаряддя макроекономічного регулювання [5].

Можливість ефективної реалізації основних завдань монетарної політики визначається інструментарієм управління грошовим обігом та ступенем розвитку фінансової сфери, особливо банківської системи. В умовах сучасної ринкової економіки серед завдань монетарної політики, як частини макроекономічної політики держави, економісти виділяють наступні:

- висока зайнятість;
- економічне зростання;
- стабільність цін;
- стабільність процентних ставок;
- стабільність на фінансових ринках;
- стабільність на валютних ринках.

Для досягнення цих завдань центральний банк використовує монетарні інструменти макроекономічного регулювання, або інакше кажучи, регулює пропозицію грошей у національній економіці. Можна сказати ще інакше, проводить монетарну політику за допомогою знарядь прямого та непрямого регулювання. За своєю суттю ці твердження не суперечать собі, а лиш ілюструють різні підходи.

За допомогою знарядь грошово-кредитної політики здійснюється вплив на обсяг грошової маси та процентні ставки. За своїм же способом впливу ці інструменти поділяються на прямі (адміністративні) і непрямі (ринкові).

Прямі монетарні інструменти використовують найчастіше у країнах з перехідною економікою та тих, що розвиваються, де механізм опосередкованого впливу на грошово – кредитну систему ще не набув достатньої зрілості. Ці знаряддя ефективно спрацьовують лише у короткостроково-вому періоді: вони дають змогу не допускати надмірного створення банками грошей. А тривале застосування прямих монетарних інструментів має негативний вплив на функціонування національної економіки. Основний недолік полягає в тому, що втрачаються ринкові цінові сигнали, непомірно зростають ціни на фінансові ресурси, починається неефективний розподіл цих ресурсів, загальна економіка розбалансується, і в кінцевому результаті призводить до посилення інфляційного процесу та спаду виробництва. Крім того виділяють ще такі недоліки, як зменшення рівень конкуренції між банками, підірвання посередницької функції банків, спотворення структури наданих банками кредитів тощо [4].

До прямих монетарних інструментів відносять:

- пряме кредитування економіки центральним банком;
- механізм готівкової емісії;
- встановлення максимального обсягу кредитування чи рівня процентних ставок за операціями банків;
- обмеження споживчого кредиту;
- встановлення агрегованих або індивідуальних кредитних стель.

Правління як керівний орган Національного банку України приймає рішення щодо економічних засобів та монетарних методів, необхідних для реалізації Основних засад грошово-кредитної політики. Залежно від економічної та політичної ситуації в країні, на певних етапах розвитку пріоритети можуть бути надані тим чи іншим стратегічним завданням.

Основні напрями даної політики НБУ спрямовані на утримання рівня інфляції, забезпечення рівня стабільності банківської системи. Центральний банк є функціональним органом уряду країни з регулювання грошового обігу. Тому він прагне виконати завдання, які ставить перед собою уряд. Першочерговою ціллю проведення грошово-кредитної політики є зміцнення ролі НБУ у забезпеченні стабільності грошової одиниці України, виявлення напрямків встановлення цінової стабільності, що призведе до усунення диспропорції в економічному та соціальному розвитку всередині країни, зміцнить її політичне становище та добробут населення. Як приклад реалізація проекту «Розвиток системи державної статистики для моніторингу соціально-економічних перетворень» [2].

Національний банк України продовжує агентське обслуговування кредитних ліній, наданих Світовим банком Міністерству фінансів України на підтримку мікро-, малих та середніх підприємств (ММСП) у регіонах закриття шахт вугільної промисловості (за цією кредитною лінією затверджено 35 проектів на суму 33.7 млн. дол. США) та на підтримку органів місцевої виконавчої влади, які взяли на свій баланс об'єкти соціальної інфраструктури в регіонах закриття шахт (за цією кредитною лінією було затверджено 26 проектів на суму 7.2 млн. дол. США). За станом на 01.01.2011 р. залишок заборгованості за кредитними лініями становив 3.7 та 1.2 млн. дол. США відповідно. Важливий міжнародний фінансовий центр, з яким співпрацює Україна, – це Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР). Цей банк засновано в 1991 р. Сьогодні до ЄБРР входить 60 членів (58 країн, а також Європейський союз і Європейський інвестиційний банк). Штаб-квартира банку і сам банк розташовані в Лондоні. Усі його активи і фінансова звітність розраховуються в євро.

У 2014 році ключовим чинником формування кон'юнктури грошового ринку стала девальвація гривні. Обмінний курс за даними НБУ у I кварталі 2014 року обмінний курс гривні до долара США на міжбанківському ринку знизився на 34,9 відсотків до 10,99 грн./дол. США.

Рівень монетизації економіки є результатом монетарної політики держави та основним індикатором зусиль держави та Національного банку України зі забезпечення контролю за грошовою масою, недопущення безконтрольного росту грошового обігу в умовах недостатності товарної пропозиції. Зростання рівня монетизації України підвищує її чутливість до заходів грошово-кредитної політики, робить їхній вплив більш прогнозованим і ефективним. Воно можливе в умовах, коли зростання попиту на гроші буде перевищувати обсяги зростання номінального ВВП. За умов підвищення рівня монетизації і насичення економіки грішми актуальними є інституційні зрушення в грошово - кредитній та фінансовій сфері. Розширення діючих і створення нових каналів для використання грошей. Грошова система має забезпечити достатні обсяги дешевих кредитів, сприяти функціонуванню механізмів акумулювання заощаджень та їх трансформування в довгострокові інвестиції. У сучасних умовах переходу України до ринкової економіки помітно зростає роль обґрунтування сутності грошово-кредитної політики, спрямованої на стимулювання сталого економічного розвитку, і на цій основі – підвищення народного добробуту. Від ефективності грошово-кредитної політики залежать головні макроекономічні завдання держави [1].

Грошово-кредитна політика в Україні має бути націлена на успішне розв'язання проблем перехідної економіки через зростання ефективності діяльності банківської системи та грошового обігу. За даними Держкомстату, у першому півріччі 2008 року інфляція в країні досягла 15,5 %, а в річному показнику – 29,3 %, що стало одним з найвищих результатів у світі. У 2009 році через економічну кризу Україна увійшла в десятку найнещасніших країн світу і очолила список (рейтинг) із показником 12,3 %. У 2010 році інфляція склала 9,1 %, у 2009 році – 12,3 %. За офіційним прогнозом уряду, річна інфляція повинна була скласти 8,9 %. Порівняно із груднем 2009 року в грудні 2010 споживчі ціни зросли на 9,1 %. У грудні 2011 року інфляція склала 0,2 %, за весь 2011 рік ціни підвищилися на 4,6 %. У 2014 році Національний банк України пов'язує зростання інфляції в жовтні до 2,4 % із девальвацією гривні в серпні й сезонним зростанням цін. Нацбанк зазначає, що, порівняно з вереснем, зростання інфляції сповільнилося за рахунок зниження вартості палива на 2 % і фруктів на 2,1 %. За підрахунками Нацбанку, зростання цін на продукти з високим ступенем обробки прискорилося до 2,5 %, що пояснюється впливом девальвації гривні. За оцінками регулятора, наступного місяця істотно вплинути на динаміку вартості плодоовочевої продукції, на вітчизняну продукцію рослинництва, що встановила Російська Федерація наприкінці жовтня. Нацбанк зазначив, що адміністративне регулювання цін зросло на 2,7 %, зумовивши зростання інфляції на 0,6 %. Продовжилося також зростання цін на житлово-комунальні послуги, зокрема тарифи на опалення зросли 10,8 %, зумовивши зростання інфляції на 0,2 %. Як повідомлялося, інфляція в Україні в жовтні порівняно з вереснем 2014 року сповільнилася до 2,4 %, у річному вимірі (проти жовтня 2013 року) інфляція прискорилося до 19,8 % з 17,5 %, з початку 2014 року до грудня 2013 року інфляція в жовтні прискорилося до 19 % з 16,2 %, зафіксованих місяцем раніше. Щодо перспектив подальшого подолання інфляції можна взяти до увагу думку учених-економістів, які, узагальнивши інформацію щодо інфляційних процесів, нагромаджену впродовж тривалого часу в усіх країнах світу, дійшли таких висновків: повністю позбутися інфляції в сучасних умовах неможливо, оскільки не можна ліквідувати чинники, які її спричинюють. Протидіяти інфляції можна лише через реалізацію державної політики, яка б поєднувала цілі та методи довго- й короткотривалого характеру [4].

Висновки. У наш час інфляція – один із найбільш небезпечних процесів, які негативно впливають на фінанси, грошову систему загалом. Інфляція означає не лише зниження купівельної здатності грошей, вона підриває можливості господарського регулювання, зводить нанівець зусилля по проведенню структурних перетворень, відновленню порушених пропорцій. Інфляційний процес в Україні є досить таки нестабільним і відповідно до створених умов має порівняно великий потенціал до розвитку. Для того, щоб подолати негативні наслідки інфляції, важливо забезпечити не її нульовий рівень, а спадну динаміку протягом перехідного періоду, дедалі більш низьку в міру реформування економіки, проведення структурних реформ, зростання продуктивності праці, підвищення ролі відсоткової ставки як інструменту монетарної політики. Успіх антиінфляційних заходів в Україні передусім залежить від національної злагоди. Важливо, щоб Верховна Рада не приймала рішень, пов'язаних з додатковими асигнуваннями, Кабінет Міністрів припинив затвердження нових дорогих проєктів, профспілки утримувалися від вимог підвищення заробітної плати, підприємці зобов'язалися не підвищувати ціни, а Національний банк дотримувався емісійного ліміту.

Список літератури:

1. Сусіденко, Ю. В. Вплив інфляційних процесів на економіку України [Текст] / Юлія Валентинівна
2. Сусіденко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 1. – С. 88-92. – ISSN 1993-0259.
3. Попов, В. О. Українська економіка в параметрах інфляції та безробіття/ В. О. Попов // Економіка України. – 2011. – №11. – С. 69–71.
4. Олійник, С. М. Інфляція по-новому [Текст] / С. М. Олійник // Експрес. – 2012. – №7. – С. 13–15. Цифра дня // Урядовий кур'єр. – 2013. – №2013. – С. 1 – 3.
5. Щербак, А. Н. Як приборкати інфляцію в Україні [Текст] / А. Н. Щербак // Економіст. – 2009. – №9. – С. 43–45.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Svitlana Bila. Monetary recipes for anti-crisis ukrainian policy and the influence of imf on their application (svitlana bila)// part ii: actual issues of macro- and micro- economics. – Journal L'Association 1901 “SEPIKE” . – Ausgabe 9. – Osthofen, Deutschland; Poitiers, France; Los Angeles, USA. – 2015. – pp.100 – 104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://media.wix.com/ugd/b199e2_1e2775feb74d49da9c85549fb1beeda3.pdf